

Armoede en gezondheid

*Resultaten uit de
Gezondheidsenquête 2016*

Inhoudsopgave

Kernpunten	3
Inleiding	4
Armoede in Haaglanden	5
Armoede en lichamelijke gezondheid	8
Armoede en psychische gezondheid	10
Armoede en sociale gezondheid	12
Begrippenlijst	14
Gezondheidsenquête 2016	16
Referenties	17
Colofon	18

Kernpunten

Deze rapportage beschrijft enkele thema's uit de Gezondheidsenquête 2016 die te maken hebben met armoede van de inwoners in Haaglanden:

- 18% heeft een **laag inkomen** (<16.100 euro per jaar). Het percentage is relatief hoog in Den Haag en Delft en relatief laag in Midden-Delfland, Pijnacker-Nootdorp, Westland en Zoetermeer. Bij ouderen (65 jaar en ouder) in Den Haag wordt er ten opzichte van 2012 een lichte afname gezien in het percentage inwoners met een laag inkomen.
- Het percentage inwoners met een laag inkomen is relatief het hoogst bij inwoners van 19 tot en met 34 jaar, bij inwoners met een lage opleiding, bij inwoners van niet-westerse afkomst en bij inwoners die ongehuwd, gescheiden of weduwe/weduwenaar zijn.
- 51% van de inwoners met een laag inkomen **heeft enige of grote moeite met rondkomen**. Naarmate het inkomen toeneemt, neemt de moeite met rondkomen af.
- Het percentage inwoners dat onvoldoende geld heeft om het huis te verwarmen, om een lidmaatschap te kunnen betalen en om ergens op visite te gaan is het hoogst onder inwoners met een laag inkomen en onder inwoners die grote moeite hebben met rondkomen.

Armoede en lichamelijke gezondheid

De lichamelijke gezondheid van inwoners van 19 jaar en ouder is minder goed onder inwoners met een laag inkomen. Een hoger percentage inwoners met een laag inkomen ervaart de eigen gezondheid als gaat wel of (zeer) slecht. Ook heeft een hoger percentage inwoners met een laag inkomen een langdurige ziekte of aandoening in vergelijking met inwoners met een hoger inkomen. Dit geldt vooral in de gemeenten Den Haag en Zoetermeer.

Armoede en psychische gezondheid

De psychische gezondheid is ook minder goed onder inwoners met een laag inkomen dan onder inwoners met een hoog inkomen. Het percentage inwoners dat een hoog risico op een angststoornis of depressie heeft is relatief hoger onder inwoners met een laag inkomen, vooral in Den Haag. Het percentage inwoners van 19 tot en met 64 jaar dat de afgelopen vier weken veel stress heeft ervaren is in Haaglanden ook hoger onder inwoners met een laag inkomen in vergelijking met inwoners met een hoger inkomen. Een kwart van de inwoners met een laag inkomen voelt zich niet zo of helemaal niet gelukkig. Dit is hoger dan onder inwoners met een hoger inkomen.

Armoede en sociale gezondheid

Het percentage inwoners van 19 jaar en ouder dat zich matig of (zeer) ernstig eenzaam voelt en dat zich matig tot zeer sterk sociaal uitgesloten voelt is hoger onder inwoners met een laag inkomen dan onder inwoners met een hoger inkomen. Dit geldt met name in Den Haag.

Een kwart van de inwoners met een laag inkomen geeft aan onvoldoende regie te hebben op het eigen leven. Dit is hoger dan onder inwoners met een hoger inkomen.

Inleiding

Deze thematische rapportage beschrijft een aantal gezondheidsthema's over armoede uit de Gezondheidsenquête 2016. Dit onderzoek is in het najaar van 2016 uitgevoerd in Haaglanden (gemeenten Den Haag, Delft, Leidschendam-Voorburg, Midden-Delfland, Pijnacker-Nootdorp, Rijswijk, Wassenaar, Westland en Zoetermeer). Zelfstandig wonende volwassenen en ouderen van 19 jaar en ouder hebben een uitgebreide vragenlijst ingevuld over hun gezondheid, leefstijl en leefomstandigheden.

Onderwerpen die in deze rapportage aan bod komen zijn:

- Armoede in Haaglanden
- Armoede en lichamelijke gezondheid
- Armoede en psychische gezondheid
- Armoede en sociale gezondheid

De opzet en methode van de Gezondheidsenquête 2016 wordt aan het eind van deze rapportage kort beschreven. Een uitgebreidere beschrijving is te vinden in de rapportage Methode en Respons (www.ggdhaaglanden.nl/publicaties).

Leeswijzer

In de begrippenlijst aan het eind van deze rapportage is beschreven hoe de onderwerpen in de Gezondheidsenquête 2016 zijn nagevraagd.

In de rapportage wordt voor elk onderwerp beschreven:

- De prevalentie in Haaglanden (hoe vaak komt het voor), verschillen tussen gemeenten. Hierbij wordt Den Haag vergeleken met het gemiddelde van Zuid-Holland West en worden de gemeenten binnen Zuid-Holland West vergeleken met de rest van de gemeenten in Zuid-Holland West.* Indien beschikbaar wordt ook de prevalentie in Nederland weergegeven in de figuren.
- De verschillen in de prevalentie tussen groepen. Hierbij wordt gekeken naar verschillen naar geslacht, leeftijd, etnische afkomst, opleiding, rondkomen en burgerlijke staat.
- De trend ten opzichte van eerdere onderzoeken (indien beschikbaar).
- De relatie met gezondheid.

Waar relevant is getoetst op statistische significantie. Een statistisch significant verschil is een verschil waarvan de kans dat het op toeval berust minder is dan 5%.

Deze rapportage geeft een aantal belangrijke resultaten van de Gezondheidsenquête 2016 over armoede. In de komende maanden worden de resultaten aangevuld met resultaten van andere leeftijdsgroepen, wordt voor Den Haag een vergelijking gemaakt met de G4 en worden gegevens uit andere bronnen toegevoegd. Deze informatie wordt gebundeld in de Gezondheidsmonitor (vanaf april 2018). Die geeft een totaalbeeld van de gezondheid van de inwoners in de gemeenten in Haaglanden. Hierbij zullen ook kernboodschappen voor beleid worden geformuleerd.

---

* De regio Zuid-Holland West bestaat uit de gemeenten Delft, Leidschendam-Voorburg, Midden-Delfland, Pijnacker-Nootdorp, Rijswijk, Wassenaar, Westland en Zoetermeer. De regio Haaglanden is het totaal van de gemeenten van Zuid-Holland West plus Den Haag.

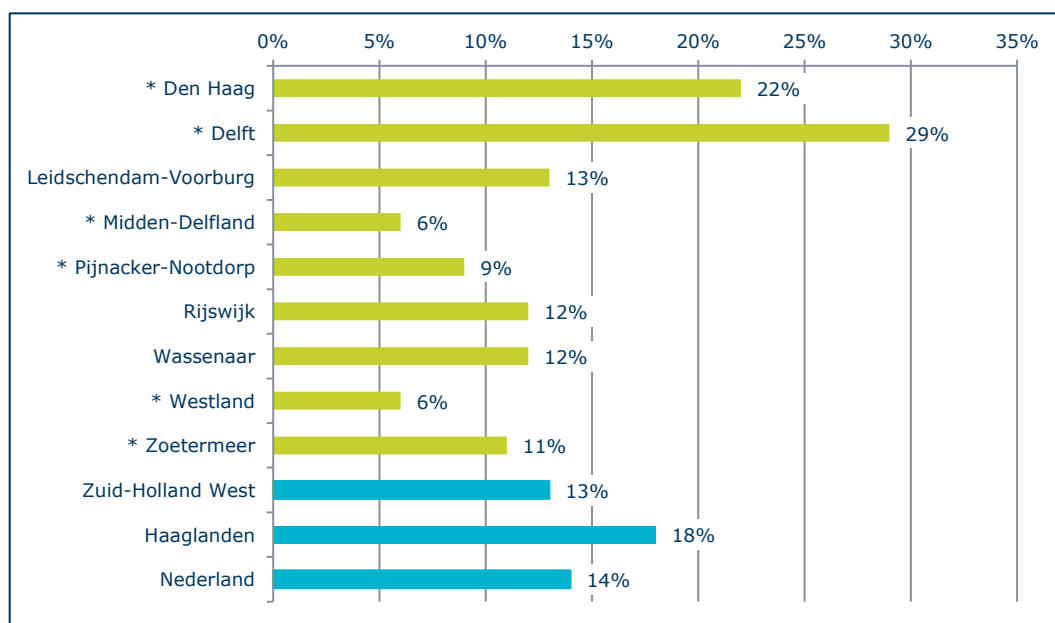
Armoede in Haaglanden

Mensen die in armoede leven in Nederland hebben onvoldoende geld (inkomen) om over minimaal noodzakelijke goederen en middelen te beschikken, zoals bijvoorbeeld een goede woning. Om armoede te kunnen meten wordt het besteedbaar huishoudinkomen als uitgangspunt genomen.¹ In de Gezondheidsenquête zijn inwoners verdeeld over vijf inkomensgroepen, van hoog naar laag. Er wordt in deze rapportage gekeken naar de groep met het laagste inkomen (d.w.z. onder de 16.100 euro per jaar). Mensen met een laag inkomen hebben vaak meer moeite met rondkomen. Rondkomen betekent 'alle nodige uitgaven kunnen doen'.² Als inkomsten en uitgaven niet in balans zijn, bestaat er tevens een risico op schulden. Schulden gaan vaak samen met stress en kunnen een oorzaak zijn van gezondheidsproblemen. Zelfs bij kleine schulden kunnen er al stress, concentratieverlies of gezondheidsproblemen ontstaan.³

Hoeveel inwoners hebben een laag inkomen?

Bijna een vijfde van de inwoners van 19 jaar en ouder in de regio Haaglanden heeft een inkomen onder de 16.100 euro (18%, figuur 1), dat zijn ruim 143.000 inwoners. In Den Haag is het percentage inwoners met een laag inkomen hoger dan in de andere gemeenten in Zuid-Holland West en Nederland (22% versus 13% en 14%). In Zuid-Holland West is het percentage relatief hoog in Delft (29%) en relatief laag in Midden-Delfland (6%), Pijnacker-Nootdorp (9%), Westland (6%) en Zoetermeer (11%) ten opzichte van de andere gemeenten.

Figuur 1. Percentage inwoners van 19 jaar en ouder met een laag inkomen (<16.100 euro) naar gemeente. Haaglanden 2016.

* Het percentage in deze gemeente wijkt significant af van de andere gemeenten.

In welke groepen komt een laag inkomen vaker voor?

Meer inwoners in de leeftijdscategorie van 19 tot en met 34 jaar hebben een laag inkomen in vergelijking met inwoners van 50 jaar en ouder (tabel 1). Ditzelfde geldt voor inwoners met een lage opleiding in vergelijking met inwoners met een hoge opleiding. Een laag inkomen komt vaker voor bij inwoners met een niet-westerse afkomst in vergelijking met inwoners met een autochtone afkomst. Een laag inkomen komt ook vaker voor bij inwoners die ongehuwd, gescheiden of weduwe/ weduwnaar zijn dan bij inwoners die gehuwd of samenwonend zijn.

Tabel 1. Percentage inwoners van 19 jaar en ouder met een laag inkomen naar geslacht, leeftijd, etnische afkomst, opleiding, burgerlijke staat en thuiswonende kinderen. Haaglanden 2016.

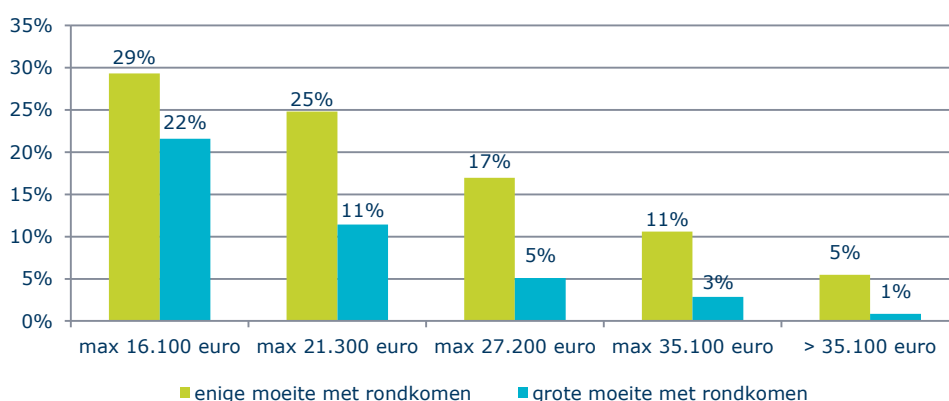
Achtergrondkenmerken	%	Achtergrondkenmerken	%
A. Geslacht		D. Opleiding	
Man	17%	Laag	25% *
Vrouw	18%	Midden	17%
		Hoog	12% *
B. Leeftijd		E. Burgerlijke staat	
19 t/m 34	24% *	Gehuwd, samenwonend	11% *
35 t/m 49	19%	Ongehuwd, gescheiden, weduwe/weduwnaar	26% *
50 t/m 64	16% *		
65 t/m 74	10% *		
75 t/m 84	10% *	F. Thuiswonende kinderen (<18 jaar)	
85+	10% *	Ja	15% *
		Nee	18% *
C. Etnische afkomst			
Autochtoon	11% *		
Westers	16%		
Niet-Westers	38% *		
Totaal			18%

* Het percentage in deze categorie wijkt significant af van de andere categorieën.

Inkomen in relatie tot rondkomen

De helft van de inwoners in Haaglanden met een laag inkomen heeft enige of grote moeite met rondkomen (51%, figuur 2). Naarmate het inkomen toeneemt, neemt de moeite met rondkomen af. Van de inwoners met een hoog inkomen, heeft 6% enige of grote moeite met rondkomen.

Figuur 2. Percentage inwoners van 19 jaar en ouder dat enige of grote moeite heeft met rondkomen naar inkomenscategorie. Haaglanden 2016.

Van de inwoners met een laag inkomen heeft 16% onvoldoende geld om het huis te verwarmen (tabel 3). Van de inwoners zonder laag inkomen is dit 3%. Van de inwoners die aangeven grote moeite te hebben met rondkomen heeft 36% onvoldoende geld om het huis te verwarmen. Van de inwoners die aangeven geen grote moeite te hebben met rondkomen is dit 3%.

Het percentage inwoners dat onvoldoende geld heeft om een lidmaatschap te kunnen betalen en om ergens op visite te kunnen gaan is hoger onder inwoners met een laag inkomen dan onder inwoners met een hoger inkomen. Ditzelfde geldt voor inwoners die moeite hebben met rondkomen vergeleken met inwoners die geen moeite hebben met rondkomen.

Tabel 3. Percentage inwoners van 19 jaar en ouder met en zonder een laag inkomen of grote moeite met rondkomen naar onvoldoende geld hebben om dingen te doen. Haaglanden 2016.

	Onvoldoende geld om huis te verwarmen	Onvoldoende geld voor lidmaatschap	Onvoldoende geld om op visite te gaan
Inkomen			
Laag inkomen	16%*	52%*	29%*
Geen laag inkomen	3%*	16%*	6%*
Rondkomen			
Grote moeite met rondkomen	36%*	82%*	58%*
Geen grote moeite met rondkomen	3%*	18%*	7%*

*Significant verschillend tussen inwoners met en zonder laag inkomen of tussen inwoners die geen of grote moeite hebben met rondkomen.

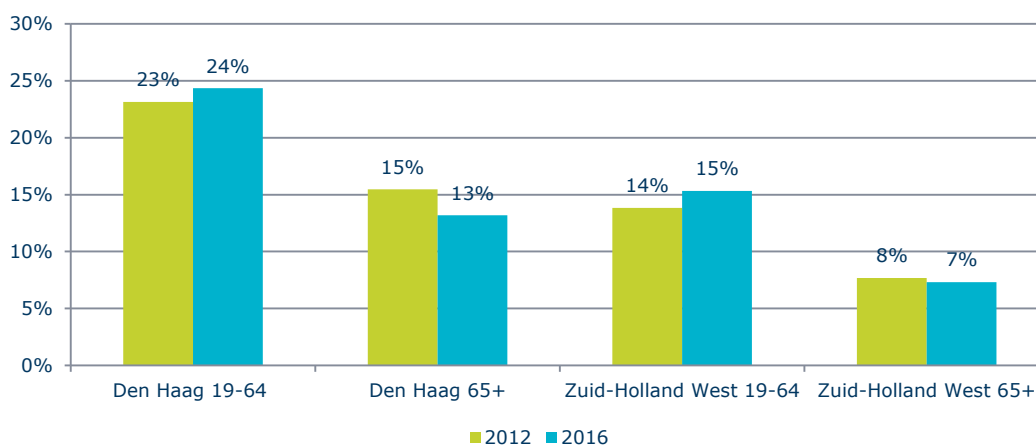
Is het percentage inwoners met een laag inkomen verandert ten opzichte van eerdere onderzoeken?

Bij inwoners van 19 tot en met 64 jaar in Den Haag en Zuid-Holland West bleef het percentage dat een laag inkomen heeft ongeveer gelijk tussen 2012 en 2016 (figuur 4).

Bij 65-plussers in Den Haag wordt een lichte afname gezien in het aantal inwoners dat een laag inkomen heeft (van 15% in 2012, naar 13% in 2016). Deze daling werd vooral gezien bij inwoners die geen moeite hebben met rondkomen maar wel moeten letten op hun uitgaven (van 16% naar 10%), bij inwoners met een westerse afkomst (van 13% naar 7%) en bij inwoners die ongehuwd, gescheiden, weduwe of weduwnaar zijn (van 20% naar 16%).

Bij 65-plussers in Zuid-Holland West bleef het percentage nagenoeg gelijk tussen 2012 en 2016.

Figuur 4. Percentage inwoners van 19 jaar en ouder met een laag inkomen naar leeftijd. Den Haag en Zuid-Holland West, 2012-2016.

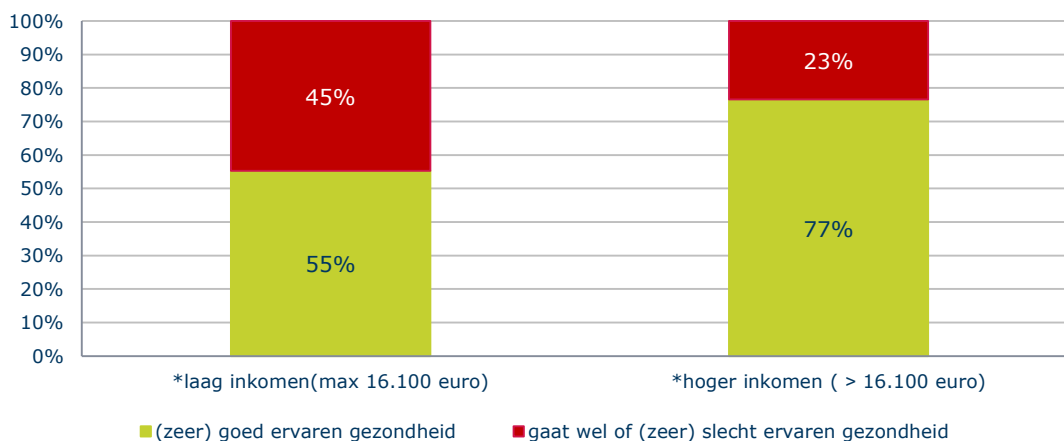
Armoede en lichamelijke gezondheid

Armoede gaat vaak samen met hogere gezondheidsrisico's en een lagere levensverwachting. ¹ Mensen in armoede verkeren over het algemeen in slechtere gezondheid dan mensen die niet in armoede leven. ⁴

Hoeveel inwoners met een laag inkomen ervaren hun gezondheid als niet zo goed?

Een kwart (27%) van de inwoners van 19 jaar en ouder in Haaglanden ervaart de eigen gezondheid als 'gaat wel' of '(zeer) slecht'. Dit percentage is hoger onder inwoners met een laag inkomen in vergelijking met inwoners met een hoger inkomen (45% versus 23%, figuur 5). In Den Haag (51%) is het percentage inwoners met een laag inkomen en met een niet zo goed ervaren gezondheid hoger dan in de gemeenten in Zuid-Holland West (36%). In Zuid-Holland West is het percentage relatief hoog in Zoetermeer (52%) en relatief laag in Delft (22%).

Figuur 5. Ervaren gezondheid van inwoners van 19 jaar en ouder naar inkomenscategorie. Haaglanden 2016.

* Het percentage in deze inkomensgroep met een (zeer) goede ervaren gezondheid wijkt significant af van de andere inkomensgroepen.

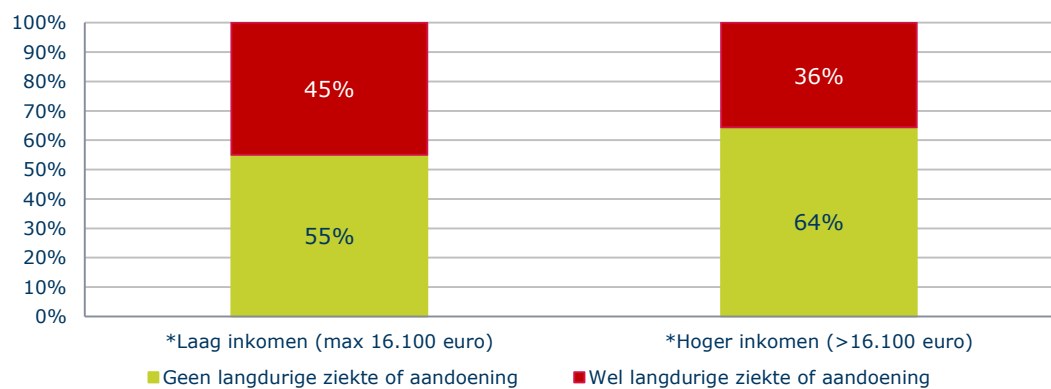
Hoeveel inwoners met een laag inkomen hebben een langdurige ziekte of aandoening?

Ruim een derde van de inwoners van 19 jaar en ouder in Haaglanden heeft een langdurige ziekte of aandoening (37%). Bijna de helft (45%) van de inwoners met een laag inkomen heeft een langdurige ziekte of aandoening. Onder inwoners met een hoger inkomen is dit lager (36%, figuur 6).

In Den Haag heeft ongeveer de helft van de inwoners met een laag inkomen een langdurige ziekte of aandoening (48%). Dit is hoger dan in Zuid-Holland West (41%). In Zuid-Holland West is het percentage inwoners met een laag inkomen dat een langdurige ziekte of aandoening heeft in Zoetermeer relatief hoog (53%) en in Delft relatief laag (30%).

Figuur 6. Langdurige aandoening van inwoners van 19 jaar en ouder naar inkomenscategorie. Haaglanden 2016.

* Het percentage in deze inkomensgroep met een langdurige ziekte of aandoening wijkt significant af van de andere inkomensgroepen.

Armoede en psychische gezondheid

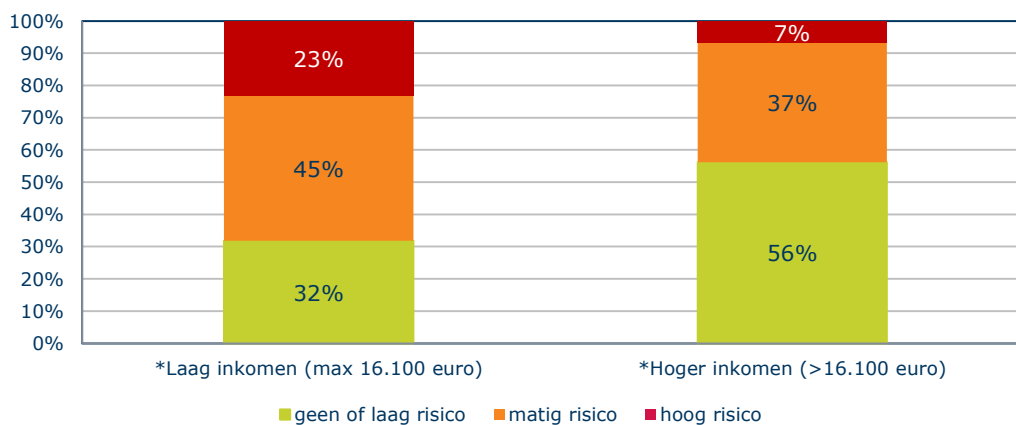
Mensen die in armoede leven hebben over het algemeen een slechtere geestelijke gezondheid en ervaren meer stress. Mensen met een hoger inkomen zijn meestal gelukkiger dan mensen met een lager inkomen. ⁵

Hoeveel inwoners met een laag inkomen hebben een matig of hoog risico op angst of depressie?

In de gezondheidsenquête zijn tien vragen gesteld over het voorkomen van depressieve en/of angstklachten waarmee het risico op een angststoornis of depressie is vastgesteld. Een op de tien inwoners van 19 jaar en ouder in Haaglanden heeft een hoog risico op een angststoornis of depressie. Onder inwoners met een laag inkomen is het percentage hoger in vergelijking met inwoners met een hoger inkomen (23% versus 7%, figuur 7).

In Den Haag (72%) is het percentage inwoners dat een laag inkomen heeft en een matig of hoog risico op een angststoornis of depressie hoger dan in Zuid-Holland West (62%). In Zuid-Holland West is dit percentage relatief laag in Midden Delfland (42%).

Figuur 7. Risico op een angststoornis of depressie van inwoners van 19 jaar en ouder naar inkomenscategorie. Haaglanden 2016.

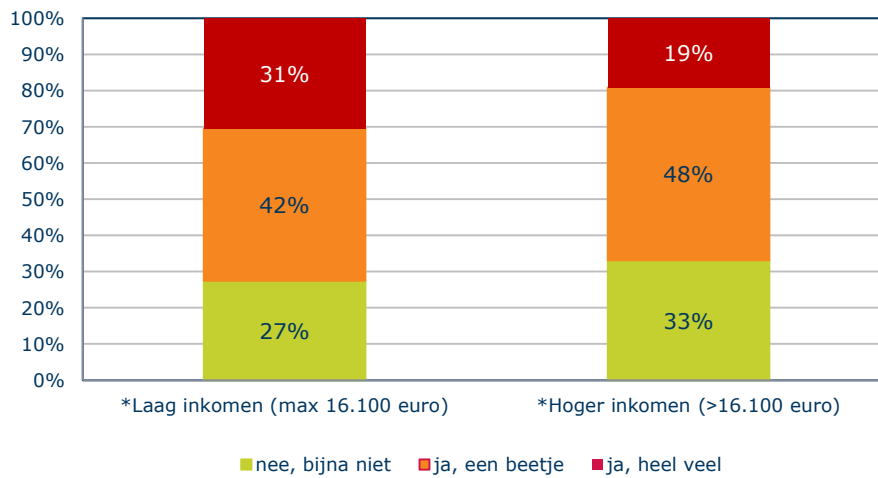

* Het percentage in deze inkomensgroep met een matig of hoog risico wijkt significant af van de andere inkomensgroepen.

Hoeveel inwoners met een laag inkomen ervaren veel stress?

In de gezondheidsenquête zijn aan inwoners van 19 tot 64 jaar vragen gesteld over stress. Een vijfde van de inwoners (21%) in Haaglanden heeft de afgelopen vier weken heel veel stress ervaren. Een derde van de inwoners met een laag inkomen heeft de afgelopen vier weken heel veel stress ervaren (31%, figuur 8). Dit is hoger dan onder inwoners met een hoger inkomen (19%). Er zijn geen verschillen tussen gemeenten gevonden.

Figuur 8. Inwoners van 19 tot en met 64 jaar die de afgelopen 4 weken stress hebben ervaren naar inkomenscategorie. Haaglanden 2016.

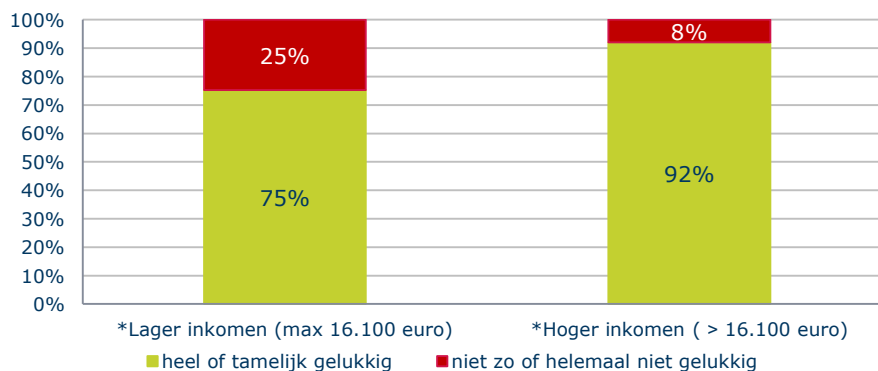
* Het percentage in deze inkomensgroep met veel stress wijkt significant af van de andere inkomensgroepen.

Hoeveel inwoners met een laag inkomen voelen zich niet zo gelukkig?

Ruim een op de tien inwoners van 19 jaar en ouder in Haaglanden voelt zich niet zo of helemaal niet gelukkig (11%). Een kwart van de inwoners van 19 jaar en ouder met een laag inkomen voelt zich niet zo of helemaal niet gelukkig, tegenover 8% van de inwoners met een hoger inkomen (figuur 9).

In Zuid-Holland West is het percentage inwoners met een laag inkomen dat zich niet zo of helemaal niet gelukkig voelt relatief hoog in Leidschendam-Voorburg (38%) en Zoetermeer (32%) en relatief laag in Delft (17%) in vergelijking met andere gemeenten in Zuid-Holland West.

Figuur 9. Geluk van inwoners van 19 jaar en ouder naar inkomenscategorie. Haaglanden 2016.

* Het percentage in deze inkomensgroep dat zich niet zo of helemaal niet gelukkig voelt wijkt significant af van de andere inkomensgroepen.

Armoede en sociale gezondheid

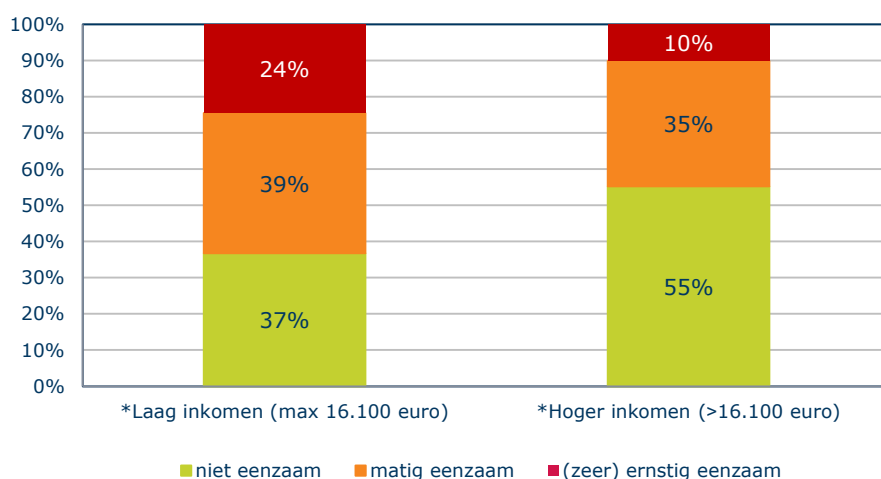
Mensen met minder financiële middelen voelen zich meestal eenzamer in vergelijking met mensen met een hoog inkomen.⁶ Mensen die in armoede leven ervaren minder controle over belangrijke uitkomsten in hun leven.⁵

Hoeveel inwoners met een laag inkomen voelen zich eenzaam?

Bijna de helft van de inwoners van 19 jaar en ouder in Haaglanden voelt zich matig tot zeer ernstig eenzaam (48%). Twee derde van de inwoners met een laag inkomen voelt zich matig tot zeer ernstig eenzaam (63%, figuur 10). Dit is hoger in vergelijking met inwoners met een hoger inkomen (45%).

In Den Haag (68%) is het percentage inwoners met een laag inkomen dat zich matig tot zeer ernstig eenzaam voelt hoger dan in Zuid-Holland West (57%).

Figuur 10. Eenzaamheid van inwoners van 19 jaar en ouder naar inkomenscategorie. Haaglanden 2016.

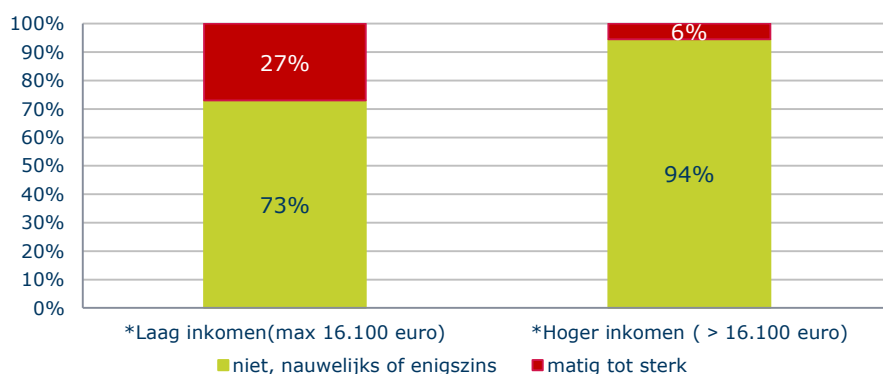
* Het percentage in deze inkomensgroep met eenzaamheid wijkt significant af van de andere inkomensgroepen.

Hoeveel inwoners met een laag inkomen voelen zich sociaal uitgesloten?

Van sociale uitsluiting is sprake als mensen niet volledig deel kunnen nemen aan het maatschappelijk leven. Eén op de tien inwoners van 19 jaar en ouder in Haaglanden voelt zich matig tot sterk sociaal uitgesloten (9%). Het percentage inwoners dat zich matig tot zeer sterk sociaal uitgesloten voelt is hoger onder inwoners met een laag inkomen (27%) in vergelijking met inwoners met een hoger inkomen (6%, figuur 11).

In Den Haag (31%) is het percentage inwoners met een laag inkomen dat zich sociaal uitgesloten voelt hoger dan in Zuid-Holland West (21%). In Zuid-Holland West is dit percentage relatief hoog in Zoetermeer (35%) en relatief laag in Delft (12%).

Figuur 11. Sociale uitsluiting van inwoners van 19 jaar en ouder naar inkomenscategorie. Haaglanden 2016.

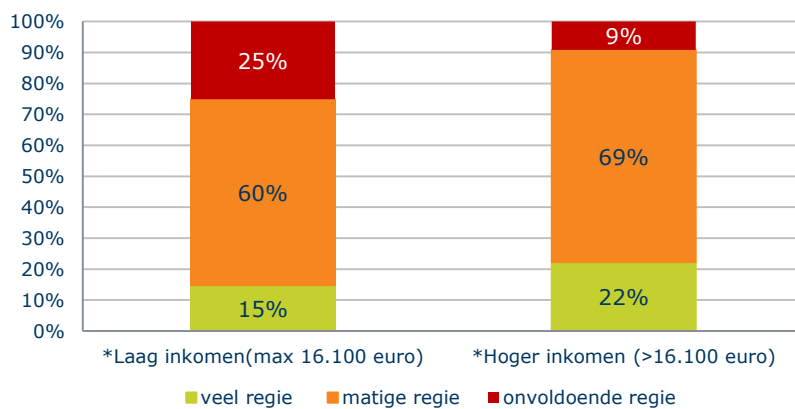
* Het percentage in deze inkomensgroep met sociale uitsluiting wijkt significant af van de andere inkomensgroepen.

Hoeveel inwoners met een laag inkomen hebben onvoldoende regie op het eigen leven?

In Haaglanden geeft 12% van de inwoners van 19 jaar en ouder aan onvoldoende regie te hebben op het eigen leven. Het percentage inwoners dat aangeeft onvoldoende regie te hebben over het eigen leven is hoger (25%) onder inwoners met een laag inkomen dan onder inwoners met een hoger inkomen (9%, figuur 12).

In Zuid-Holland West is het percentage inwoners dat een laag inkomen heeft en aangeeft onvoldoende regie te hebben over het eigen leven relatief laag in Midden-Delfland (12%).

Figuur 12. Regie op het eigen leven van inwoners van 19 jaar en ouder naar inkomenscategorie. Haaglanden 2016.

* Het percentage in deze inkomensgroep met onvoldoende regie wijkt significant af van de andere inkomensgroepen.

Begrippenlijst

Besteedbaar huishoudensinkomen

Inkomen uit arbeid, eigen onderneming en vermogen en overdrachtsinkomen (uitkeringen, pensioen en partneralimentatie).

Laagste inkomen

Inwoners behoren tot de categorie "Laagste inkomen" als het gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen lager is dan 16.100 euro. Huishoudens in deze categorie hebben minder dan 16.100 per jaar te besteden.

Inkomensgroepen

Er wordt onderscheid gemaakt in vijf inkomensgroepen. De groep met het laagste inkomen heeft minder dan 16.100 euro te besteden. De tweede groep tussen 16.100 en maximaal 21.300 euro. De derde groep tussen 21.300 en maximaal 27.200 euro. De vierde groep is de groep huishoudens met een inkomen tussen 27.200 en 35.100 euro. De vijfde groep bestaat uit huishoudens die meer dan 35.100 euro te besteden hebben.

Rondkomen

Rondkomen betekent 'alle nodige uitgaven kunnen doen'. In de gezondheidsenquête is de vraag gesteld: Heeft u de afgelopen 12 maanden moeite gehad om van het inkomen van uw huishouden rond te komen? De antwoord categorieën zijn: 'nee geen enkele moeite', 'nee, geen moeite, maar ik moet wel opletten met mijn uitgaven', 'ja, enige moeite' en 'ja, grote moeite'.

Ervaren gezondheid

In de gezondheidsenquête is de vraag gesteld: Hoe is over het algemeen uw gezondheid? De antwoord categorieën zijn: 'zeer goed', 'goed', 'gaat wel', 'slecht' en 'zeer slecht'.

Langdurige ziekte of aandoening

In de Gezondheidsenquête is de vraag gesteld: Heeft u een langdurige ziekte of aandoening? Ook is de vraag gesteld: In welke mate bent u vanwege problemen met uw gezondheid sinds zes maanden of langer beperkt in activiteiten die mensen gewoonlijk doen?.

Risico op angst of depressie

In de Gezondheidsenquête is het risico op een angststoornis of depressie bepaald aan de hand van de Kessler Psychological Distress Scale. Dit is een set van tien vragen over gevoelens die samenhangen met angst en depressie. De respondenten moesten aangeven in hoeverre deze gevoelens zich de afgelopen twee maanden voordeden. Er werd bijvoorbeeld de vraag gesteld 'Hoe vaak voelde u zich vermoeid zonder duidelijke reden?'. Het risico op een angststoornis of depressie werd gemeten en niet de klinische aanwezigheid van angststoornissen of depressies.

Stress

In de gezondheidsenquête is de vraag gesteld: Heeft u de afgelopen vier weken stress ervaren bij dagelijkse activiteiten op het gebied van uw werk/studie, opvoeding, zorg, gezondheid, financiën, hobby's et cetera.?

Geluk

In de Gezondheidsenquête is de vraag gesteld: Hoe gelukkig bent u, alles bijeen genomen? Zou u zeggen... De antwoordcategorieën zijn: 'heel gelukkig', 'tamelijk gelukkig', 'niet zo gelukkig', 'helemaal niet zo gelukkig' en 'ik weet niet'.

Eenzaamheid

In de gezondheidsenquête is eenzaamheid gemeten met de eenzaamheidsschaal van De Jong-Gierveld. Deze eenzaamheidschaal bevat 11 stellingen zoals 'Ik heb veel mensen op wie ik volledig kan vertrouwen' en 'Ik mis mensen om me heen'.

Sociale uitsluiting

In de Gezondheidsenquête wordt gebruik gemaakt van de sociale uitsluitingsindex ontwikkeld door G4-USER en het Sociaal Cultureel Planbureau. De index beslaat vier verschillende deelgebieden waarop iemand sociaal uitgesloten kan zijn, te weten: sociale participatie (o.a. eenzaamheid), materiële deprivatie (o.a. rondkomen), toegang tot sociale rechten (o.a. tevredenheid over de woning) en normatieve integratie (o.a. iets doen voor de buren).

Regie op het eigen leven

In de Gezondheidsenquête is het hebben van regie op het eigen leven vastgesteld op basis van zeven stellingen, zoals het hebben van controle over dingen die iemand overkomen, of het hebben van problemen die iemand met geen mogelijkheid kan oplossen. Op basis van de antwoorden op de stellingen wordt de mate van regie op het eigen leven vastgesteld.

De Gezondheidsenquête 2016

Om inzicht te krijgen in de gezondheid van de inwoners in haar werkgebied, heeft GGD Haaglanden in 2016 een Gezondheidsenquête uitgevoerd onder een steekproef van volwassenen van 19 jaar en ouder in regio Haaglanden. De resultaten van dit onderzoek zijn beschreven in een aantal thematische rapportages over gezondheid, leefstijl en leefomstandigheden.

De Gezondheidsenquête is uitgevoerd door alle GGD'en in Nederland, in samenwerking met het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). In een landelijk harmonisatietraject zijn de onderzoeksopzet en een deel van de vraagstellingen op elkaar afgestemd. RIVM en CBS bundelen de gegevens en publiceren de resultaten op landelijk, regionaal en lokaal niveau.

In de Gezondheidsenquête is de steekproef verhoogd in een aantal groepen, om op het niveau van deze groepen resultaten te kunnen presenteren. Dit geldt voor alle wijken in Den Haag en drie wijken in Zoetermeer, en daarnaast voor de groep 85-plussers in alle gemeenten. In de analyses wordt hiervoor gecorrigeerd door weegfactoren te gebruiken. Door het gebruik van weegfactoren zijn de resultaten representatief voor alle inwoners van 19 jaar en ouder in Haaglanden voor wat betreft geslacht, leeftijd, burgerlijke staat, stedelijkheidsgraad, huishoudgrootte, etnische afkomst en inkomen. De resultaten voor wijken in Den Haag en Zoetermeer worden in aparte rapportages beschreven.

19.194 zelfstandig wonende inwoners van 19 jaar en ouder in de regio Haaglanden hebben de Gezondheidsenquête 2016 ingevuld, waaronder 11.621 65-plussers.

Een uitgebreide beschrijving van de methode en respons is te vinden in de rapportage Methode en Respons. Naast deze rapportage over ouderen verschijnen ook andere rapportages uit de Gezondheidsenquête 2016 (deze zijn te vinden op www.ggdhaaglanden.nl/publicaties).

REFERENTIES

1. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Armoede en sociale uitsluiting 2018. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal bureau voor de statistiek.
2. Van Dale woordenboek. [Online]. (bezocht op 7 dec 2017); Beschikbaar op URL: <http://www.vandale.nl/>.
3. Madern, T., & van der Schors, A. **Kans op financiële problemen** [Online]. 2012 (bezocht op 7 dec 2017); Beschikbaar op URL: <https://www.nibud.nl/beroepsmatig/kans-op-financiële-problemen-2016/>.
4. Van Dijk, A., & van der Meer, I. **Armoede en gezondheid: gegevens over Den Haag**. Epidemiologisch bulletin 2012, 47(2): 25-30.
5. Plantina, A., Zeelenberg, M., & Breugelmans, S.M. [Online]. 2017 (bezocht op 24 jan 2018); beschikbaar op URL: <http://www.arnoudplantinga.nl/publication/effecten-van-armoede/>.
6. De Jong-Gierveld, J., & van Tilburg, T. **De Jong Gierveld short scales for emotional and social loneliness tested on data from 7 countries in the UN generations and gender surveys**. Eur J. Ageing 2010, 7(2): 121-130.

Colofon

Dit rapport is een uitgave van:

GGD Haaglanden
Productgroep Epidemiologie en Gezondheidsbevordering
Afdeling Epidemiologie
Postbus 16130
2500 BC Den Haag
Tel: 070-353 7266
E-mail: roelien.beuker@ggdhaaglanden.nl

Overname van gegevens is toegestaan, mits voorzien van duidelijke bronvermelding

Auteurs:

Marieke van der Elst
Sanne Verra

De thematische rapportages over de Gezondheidsenquête 2016 zijn te vinden op
www.ggdhaaglanden.nl/publicaties

Den Haag, februari 2018

BEZOEKADRESSEN

Westeinde 128
2512 HE Den Haag

Reinier de Graafweg 5
2625 AD Delft

Croesinckplein 24-26
2722 EA Zoetermeer

POSTADRES

Postbus 16130
2500 BC Den Haag

info@ggdhaaglanden.nl
T (088) 355 01 00

www.ggdhaaglanden.nl